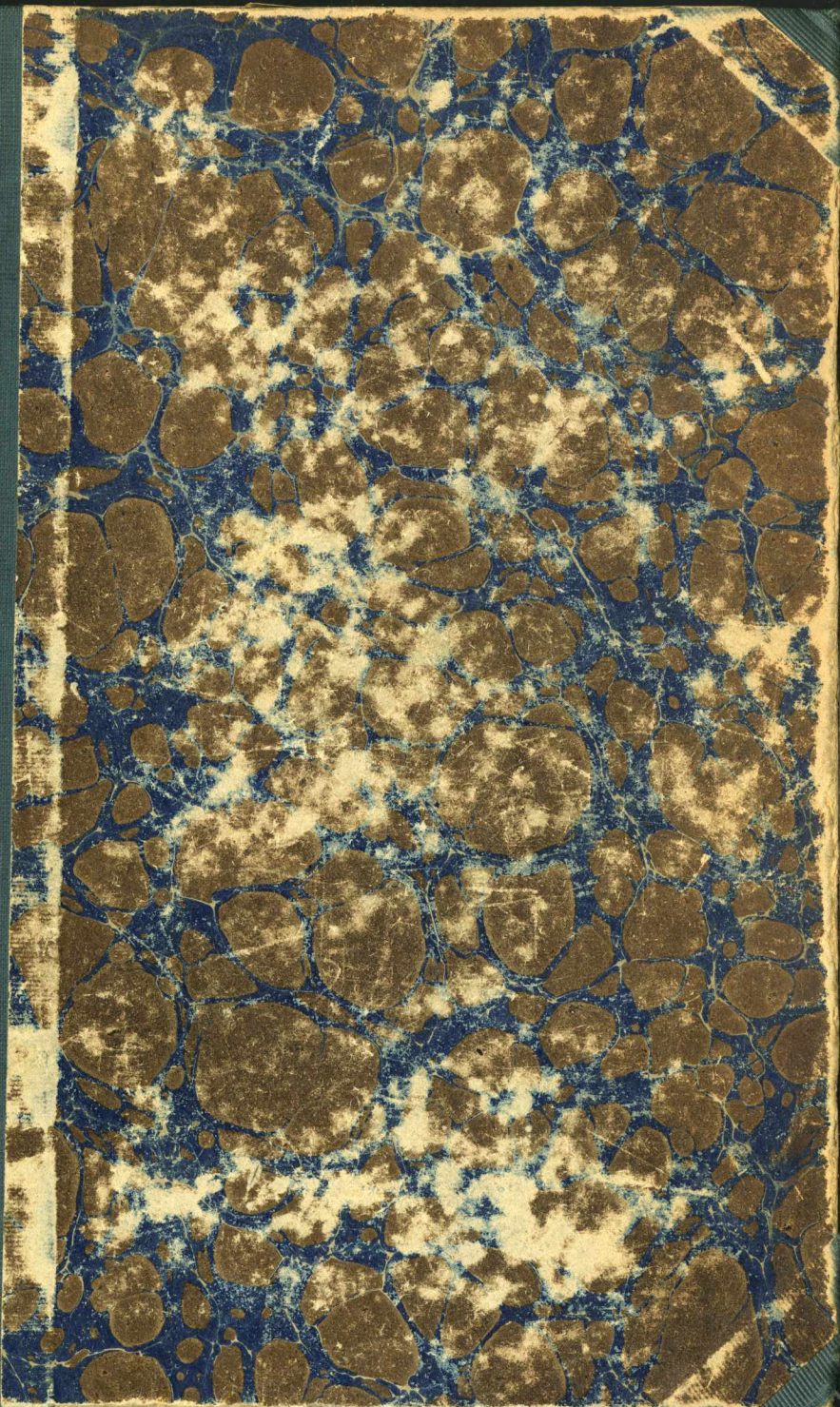
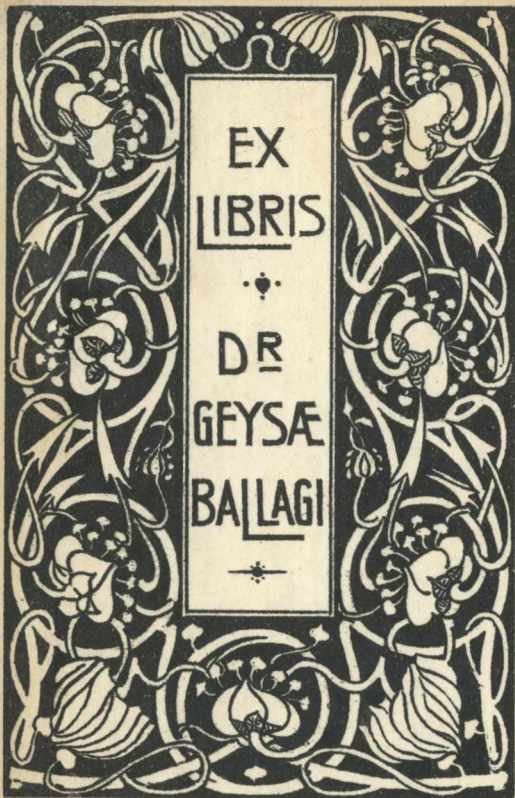

Politikai
röpiratok.

91.

1976

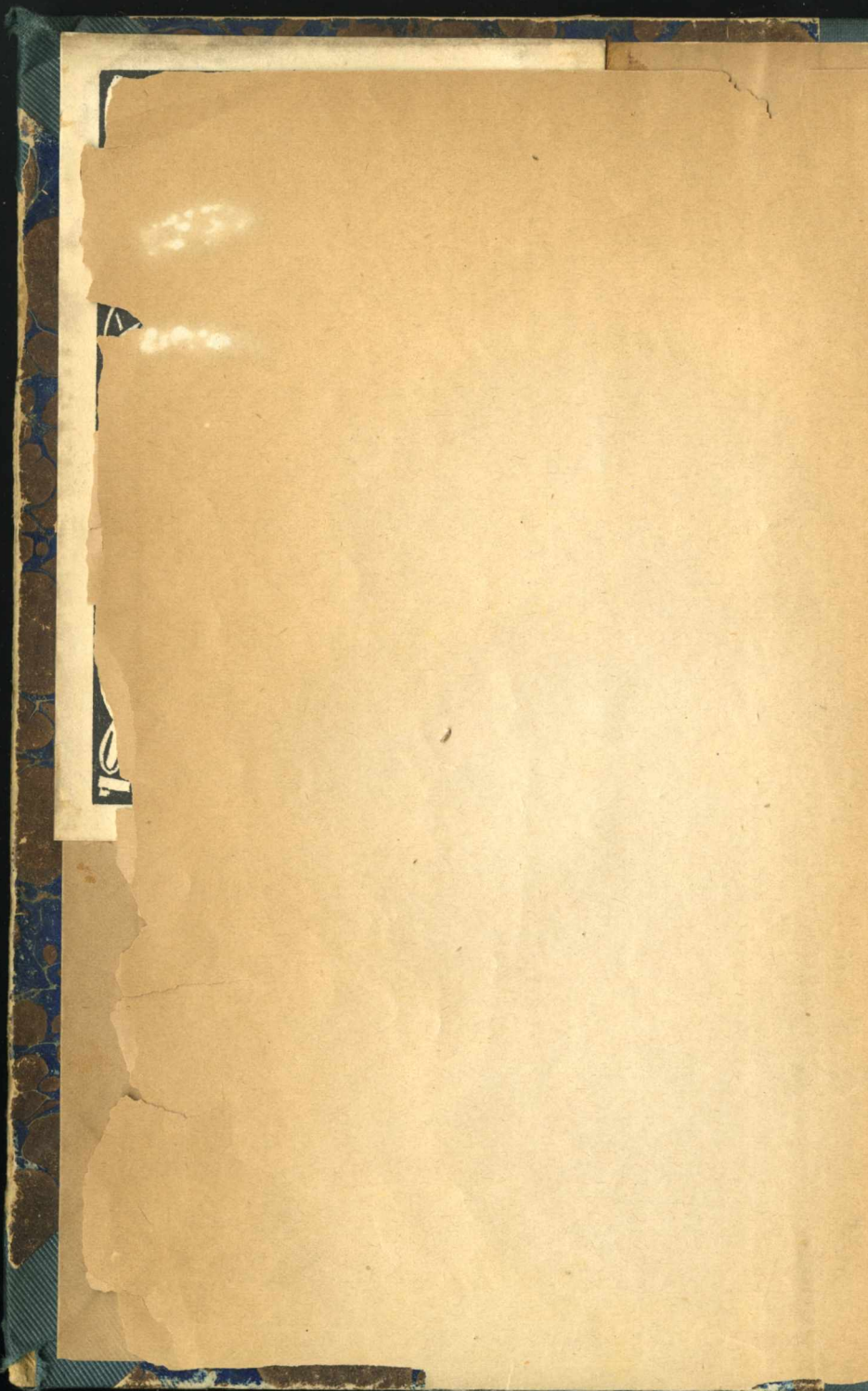
1994

1999-07-07

- 1.) 001 0006 580 758
- 2.) 001 0006 580 222
- 3.) 001 0006 580 239
- 4.) 001 0006 580 246
- 5.) 001 0006 580 260
- 6.) 001 0006 580 274
- 7.) _____
- 8.) 001 0006 580 284
- 9.) 001 0006 580 291
- 10.) 001 0006 580 304
- 11.) 001 0006 580 253
- 12.) 001 0006 580 314
- 13.) 001 0006 580 321

697-708

1. Mein Leben und Wirken in Ungarn. Von Siegi Arthur. Magyarok Knefje 1871.
2. Pérvénytér, mely szent az orvák ragyobitokosok az államad'ésigot ma
firteltek. Tízser F. K. után. 1861.
3. Néris László és Szeplovai József beszéde. 1861.
4. Br. Eitvös József beszéde. 1861.
5. Lányai Menghét és Pap Mór beszéde. 1861.
6. Nagy Pál és Zlinszky György beszéde. 1861.
7. Dr. Ráday László, br. Vay Béla és gr. Csáky Tivadar beszéde. 1861.
8. Tichy Antal és Királyi Pál beszéde. 1861.
9. Lórád Eger város asszas lakosaitok. Egy polgar. 1865.
10. Emlekirat a gömöri vasút ügyében. 1867.
11. Congress und Schule, oder die sociale Emanzipation. 1868.
12. A vasúti politika alapelve. Dr. József Lajos. 1878.
13. Thaly Kálmán orvagygyűlései beszéde. 1878-1881.-1881.

91
697

MEIN LEBEN UND WIRKEN
IN UNGARN.

IRTA

GÖRGEI ARTHUR.

MEGBIRÁLVA

KMETY GYÖRGY,

EGYKORI MAGYAR TÁBOROK ÁLTAL.

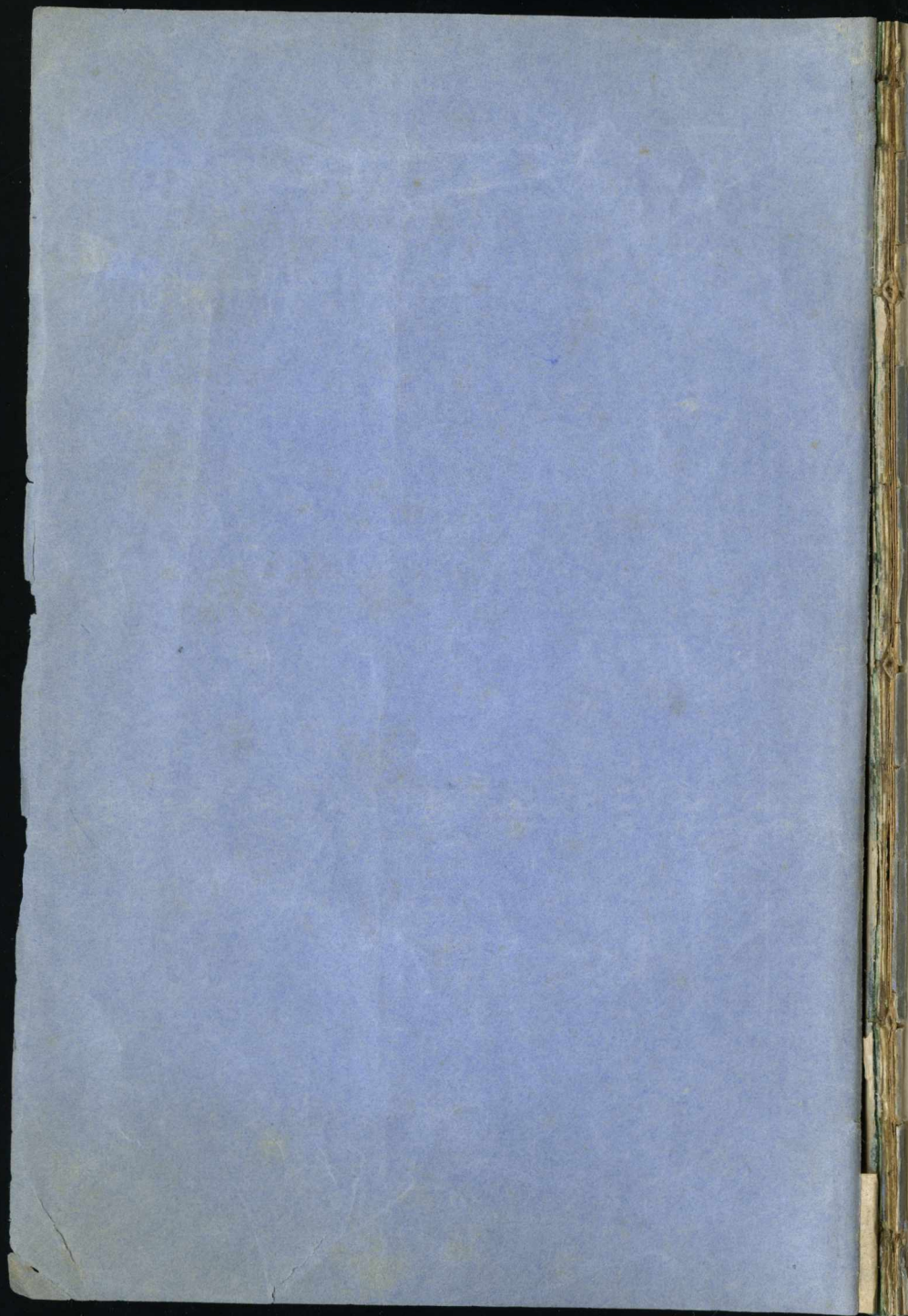
91.

1.

PEST.

LAUFFER ÉS STOLP.

1861.

MEIN LEBEN UND WIRKEN IN UNGARN.

IRTA

GÖRGEI ARTHUR.

MEGBIRÁLVA

KMETY GYÖRGY,

EGYKORI MAGYAR TÁBORNOK ÁLTAL.

A „Magyarország” Tárczájában közölve.

PEST.

NYOMATOTT VODIANEE F.-NEL.

1861.

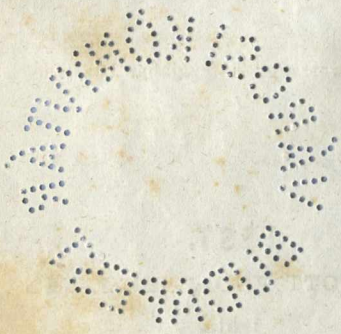
THE UNIVERSITY OF CHICAGO

IN UNGARY

GEORGE H. B. ...

...

DE BALLAGI GÉZA.

...

ELŐSZÓ.

Az 1861-ik évi nyár egy részét külföldön töltvén, szerencsém volt találkozhatni Kmetty György tábornokkal, ki által felszólítottam, hogy Görgei Arthur egykori magyar fővezér „Mein Leben und Wirken in Ungarn“ című és most már Magyarországon sem tiltott műve ellen irt röpiratát magyar nyelvre lefordítsam és kiadjam.

Örömmel fogadtam el e megtisztelő megbízást, melynek célja el leendőre, ha sikerül e sorok által eloszlatni azon kételyeket és balhiedelmeket, melyek Görgei Arthur jelleme és hadvezéri tehetségei iránt még sokaknál uralkodnak.

Erdő-Tagyoson, november 5-én 1861.

H. I.

ELŐSZÓ.

Az 1861-ik évi nyári egyezés alkalmán
túlten az erencsém volt találokhatni K. m. egy
György tábornoknál, ki által felajánlottam
tam, hogy Görgei Artúr egykori magyar
fővezér „Mein Leben und Wirken in Ungarn“
című és most már Magyarországon sem til-
tott műve ellenintézkedést magyar nyelvűre
fordítsam és kiadjam.

Örömmel fogadtam és megírtam meg-
bírást, melynek végén el feleltem érve, ha sikerül
e sorok által eloszlatni azon kételevél és dal-
hirdetéseket, melyek Görgei Artúr jel-
lének és hírhívének tekintetét némi mélyre-
járól valóvalak.

Erdő-Tágyason, november 6-án 1861.

H. J.

Ezen irat szerzője katonai működését Magyarországon nem a világozi fegyverletétellel fejezte be augusztus 13-án, hanem egy csatával Lugosnál, aug. 15-én 1849-ben.

Vérző szívvel hazájának eleste, de nyugodt lelkiismerettel a miatt, hogy az utolsó pillanatig híven és becsületesen küzdött, — elindult Törökország felé, nehogy az aradi áldozatok számát szaporítsa.

E ténynyel akar kezeskedni iratának őszinteségeért s nem valótlansággal, mint azt Görgei teszi előszavában.

Mert Görgei a többi közt, mindjárt előszavában, Bach miniszterhez intézett levelében azt mondja, hogy a háboru kezdetén a csapatokhoz nem érkeztek proklamatiók „melyek azokat a fejedelem valódi akarata felől felvilágosították volna.“ Nehány lappal hátrább azonban megtudjuk, hogy Zichy Jenő gróf azért lön rögtönítelő törvényszék elé állitva, mivel 43 darab proklamatiót vitt magával. Görgeinek tehát, hogy az olvasót őszinteségéről előlegesen is meggyőzze, ezt kellett volna mondani : „A proklamatiók csakugyan megérkeztek, azonban Görgei Arthur által, hozzájukal együtt, a Csepel szigeten rögtönítelő törvényszék elé állittattak.

Legyen szabad kimondanom, hogy inkább azt hittem volna, hogy Görgei hazafiui fájdalomának roha-

mában egy golyót röpít agyába Sass orosz tábornok pisztolyából, hogyses két kötetnyi ily gúnyiratot irjon „egy harczias és nemes nemzet vitéz fiairól.“ És még ellene is kiadja neki a bizonyítványt. (Lásd: Feldzug in Ungarn und Siebenbürgen im Sommer des Jahres 1849. Pest, bei Landerer und Heckenast 1850. 84 lap).

De nekem ugy látszik, hogy Görgei Arthur nem orosz pisztolylyal lötte agyon, hanem saját tollával ölte meg magát.

Sárral dobálja és lábaival tiporja a véres babérokot, melyeket „e nemes nemzet vitéz fiai“, csatáról csatára levelenkint hordtak bünterhelt fejére, és vitéz férfiakat támad meg a sirban, kiket hivatalos hatalmával visszaélése vitt a vérpadra.

Semmi se szent előtte, csupán a „kötelesség“ az osztrák császártól „önkéntesen adott kegyelmet visszsa nem utasítani“ — mint magát kifejezi.

Azon férfiaknak azonban, kik hazájuknak eles, tét nyugodtabb lelkiismerettel éltek túl mint Görgei kötelességük — a mennyiben a vendégszerető idegen föld a szabad szót megengedi, — a nyilvánosság sorompóiba lépni és szembeszállni ezen igaztalan támadásokkal, mik oly nemzet ellen vannak intézve, mely szavát nem érvényesítheti.

A csatatér halottaitól s a vérpad vértanuitól ne várjon választ az egykori magyar fővezér. Az élőknek kell felelniök, körülvéve az elestek szellemeiktől.

Görgei könyvének politikai oldalát érintetlenül hagyjuk. E téreni tudatlanságát önmaga bevallja, midőn így ír :

„Miért lett volna a diktátorság kezemben lehetőség, sőt esztelenség? Mert én (Görgei) a legelső

„ifjkoromtól, az 1848-ik évi april haváig terjedő időt
 „— tehát épen a legtermékenyebb tanulási korszakot
 „— hazám határain kívül, s azzal csaknem minden
 „összeköttetés nélkül éltem át; a hazai erkölcsökkel,
 „szokásokkal és törvényes intézményekkel csaknem
 „teljesen ismeretlen maradtam, s ezenfelül még a leg-
 „felületesebb, általános polgári közigazgatási ismereteket és tapasztalatokat is annyira nélkülöztem, hogy
 „például a honvédelmi bizottmány tisztán politikai
 „rendszabályait többnyire csak jó hiszemmel voltam
 „kénytelen czélszertieknek és saját törekvésem vezér-
 „eszméjére kedvezőknek elismerni.“

Csupán e néhány sor már előre lefegyverzi politikai reflexióinak egész halmazát.

Daczára annak, hogy Görgei számos tényt elferdít, másokat pedig elhallgat, mégis saját könyvéből hisszük neki bebizonyíthatni, hogy ő, és egyedül csak ő juttatta tönkre Magyarországot, lépésről lépésre, macacssága és katonai tudományának hiányossága által.

Görgei mindjárt kezdetben valótlanságot mond (I. 122. és 123. lap) a határszél odahagyásáról Windischgrätz betörésekor (1848 Deczemberben), midőn így ír:

„Az ellenség nagy túlnyomóságánál fogva, ellent-
 „állásunk az egész vonalon — a megsemmisítés ve-
 „szélye nélkül — csak nagyon rövid ideig tartó lehet-
 „tett. A parendorfi dandár parancsnoka ezt nem gondolta meg, és nagyon mélyen bebocsátkozott a
 „harczba, míg a Neudorf ellen rendelt ellenséges had-
 „oszlop ott csak jelentéktelen ellentállásra talált. Mi-
 „dőn ezt nekem Gattendorfból jelentették, megparan-
 „csoltam, hogy a Parendorf és Pozsony közti egész
 „vonal odahagyassék.“

En ez időben a parendorfi dandárnál voltam, melyhez december 15-én — az ellenség támadását megelőző napon — egymásután három, egymást kölcsönösen megsemmisítő parancs érkezett Görgeitől.

A reggeli parancs így hangzott: Az ellenséget bevárni és csak küzdve engedni a túlnyomó erőnek, és pedig a gyalogsággal a 4 mértföldnyi hosszú parendorfi sikon át visszavonulni.

A délutáni parancs tartalma ez volt: Visszavonulni Óvárra, mihelyt besötétedik.

Az esti parancs végre így szólt: Nem visszavonulni, hanem helyben maradni.

A parendorfi dandár parancsnoka, egy régi katoná, a katonai törvények szerint az utolsó parancshoz alkalmazta magát és fényesen visszaveretett. Az ágyuk megmentését a parendorfi sikon át, szemben az ötszörösen túlnyomó ellenséggel, csupán huszárjai vitézségének köszönhette.

A három zászlóalj gyalogság azonban okvetlenül teljesen és tökéletesen megsemmisítették, ha Görgei rendelete szerint a parendorfi sikon át vonul vissza. A zászlóalj-parancsnokok történetesen elég belátással bírtak a biztos megsemmisülést azon irányban előre látni, és a rendelettől eltérve, 36 órai fáradalmas uton, a Hanség félig befagyott mocsárain át keresztülvágták magukat Győrbe.

Görgei persze bámulatát fejezi ki ezen „elvesztettnek hitt csapat“ megmentése felett. Természetesen, az ő rendeletei szerint el kellett volna vesznie.

A főhadiszállás fejetlensége mellett december 16-án, a parendorfi dandár egészen sorsára és Jelasics bánra volt hagyva, és Görgei parancsa állomásának odahagyására csak a „Mein Leben und Wirken

in Ungarn stb. Leipzig, F. A. Brockhaus 1852“ című könyv első kötetének 123-dik lapján küldetik meg neki.

Az első kötet 207-ik lapján Görgei ismét valótanságot ír:

„Ezen izgatásokról azonban csak akkor értesítetém, midőn azoknak következtében már három hadosztály nyilatkozott egyenesen Dembinszky parancsai alá történt rendeltetésem ellen és függetlenségem mellett, mint a feldunai hadtest parancsnoka: Söt Kmety hadosztálya biztosított feltétlen engedelmességéről, különösen még azon esetre is, ha szükségesnek látnám Debreczen ellen (vagyis az országgyűlés és a kormány ellen) vezetni.“

Ezen ügy engem személyesen illet s én egyszerűen kinyilatkoztatom, hogy:

Én soha se biztosítottam őt ily feltétlen engedelmességről az országgyűlés és kormány ellenében, és Görgei valótanságot állít, midőn ezt el akarja hitetni a világgal.

Az említett izgatásokról azonban pontos tudomással bírt, mivel azokat terv szerint vezettette és igazgattatta hajdani testőrtársa, Zuber őrnagy által.

A tények másik, otromba elferdítésére találok a második kötet 24-ik fejezetében, hol Győr odahagyásáról és hadosztályom elvágásáról van szó. Görgei ugyanis azt állítja, hogy június 28-án Győrből Szent-Mártonon át parancsot küldött hadosztályomhoz, hogy „Romádon és Kis-Béren át Komáromba visszavonuljon.“

Szerző az amnestia után kurta emlékező tehetőséget tanusít az amnestia előtt tett rendelkezései iránt. Emlékezzék vissza a következő tényekre:

A Rába négy mértföldnyi hosszú folyamvonalának védelmére felállítva, eredetileg túlnyomó megtámadás esetén a fehérvári uton kellett volna visszavonulnom.

Junius 27-én és 28-án az ellenség 60,000 emberrel, tehát valóban túlnyomó erővel — támad, mivel Pöltenberg tábornok és én, kikre az első roham jutott, az előbbi alig 15,000, én pedig alig 6000 embert állíthattunk csak ellene.

Minden ellenállást czéltalannak látván, odahagyom a tarthatlan folyam-vonalt, azonban katonai point d'honneurből egy ütközettel, az ihászival, junius 27-én.

A győri eseményekről nem vevén híreket, junius 28-án elhatározom eredeti székesfehérvári hátrálási vonalomról eltérni és saját belátásomból Románd felé indulok, hogy ezen irányban egyesüljek a fősereggel.

Junius 29-én délelőtt 10 órakor Romádon csatakészen megérkezve, két egymásnak ellentmondó parancs által érettem utól.

A középponti iroda ugyanis Tatából junius 27-ről oda utasít, hogy Romádon és Kis-Béren át Nagy-Igmánd felé tartsak. Ezen eszme tökéletesen helyesnek látszott előttem. Mert miután később junius 30-án Palotáig el tudtam jutni, junius 30-án reggelre Nagy-Igmándra is elérhettem, s ott a fősereggel csatlakozhattam volna, miután tudomás szerint Nagy-Igmánd közelebb van Romándhoz, mint Palota, és Nagy-Igmánd jun. 30-ka délutánjaig nem volt megszállva az ellenség által. Épen a Nagy-Igmánd felé irányzandó ut előkészületeivel voltam elfoglalva, midőn junius 29-én délben, Romádon egy szakasz huszár által kísért tiszt, Görgeitől Győrben junius 28-kán sajátkezűleg

irt parancsot hoz, melyben határozottan a székesfehérvári irányra utasítatom.

A legforróbb vágyat, a főserceghez csatlakozhatni, e parancsnak mindenesetre alárendelendőnek hittem. Mert eltekintve attól, hogy későbbi keletű volt, mint a központi iroda rendelete, okokat is kellett feltételeznem a fővezérnél, okokat — melyeket bírálgatni nem tartozott alárendelt állásomhoz, de melyeket annál inkább tisztelendőknak hittem, mivel a parancs a csatatérről a fővezér által sajátkezűleg iratott, s mint legnagyobb fontosságú irat egy szakasz huszár által volt fedezve.

És erre már Görgei nem emlékezik, hanem azt írja a világnak, hogy hadosztályom június 27-én elvágottnak látszott. A középponti iroda rendeletével menti magát, melyet sajátjának ad ki, valószínűleg, hogy ez által katonai szegénységének mezitlenségéit fedezze.

De nem-e kockáztatja egyuttal igényét az olvasó bizalmára? és számolhat-e feltétlen hitre ily ruganyos őszinteség?

Vizsgáljuk meg közelebbről a szerző katonai oldalát, a nélkül hogy megvakíttatni engednők magunkat a taktikai és stratégiai por által, melyet szemünkbe szór.

Vizsgáljuk meg, mily rész illeti őt a működési tervekből s a legtöbb ütközetből és csatából Magyarországon az oroszok bevonulásaig. Az oroszok bevonulásaig, mondjuk, mert e bevonuláskor, a haza legnagyobb szükségében, Görgei elhagyja a háboru színhelyét és Debreczenbe siet terveket koholni, nem Haynau s az oroszokkali egyesülése ellen, hanem Kossuth

és a kormány ellen s ekkép saját személyén kezdi a demoralizatiót.

Roth és Philippovich osztrák tábornokok parancsnoksága alatt 8000 horvátból álló és 12 ágyúval ellátott rendes hadtestnek lefegyverzése fényes haditett volt. S ezt a népfelkelés vitte véghez Perczel tábornok vezérlete alatt azon időben, midőn Magyarország még nem birt rendes hadsereggel.

És hogyan teszi nevetségessé Görgei a népfelkelést?

„A népfelkelés jött“ — így ír — „s a népfelkelés ment, a mint épen hangolva volt. Rendesen azonban akkor jött, mikor az ellenség még messze volt; ha ez közelebb jött, akkor a népfelkelés elment. E jó emberek legnagyobb része kaszákkal volt lefegyverkezve, nagyon kevésnek volt ócska, rozsdás puskája, melyek csaknem ép oly ritkán sülték el, mint a kaszák.“

S még se ment szét a népfelkelés egy egész hadtest előtt, hanem elfogta azt tábornokaival és ágyúival együtt, mint később egy helyen Görgei is írja :

„A baloldali magaslatok a Sió folyóig már a megelőző este óta a tolnai népfelkelés által voltak megszállva. E népfelkelési osztály parancsnokának van tagadhatlanul a legnagyobb érdeme e hadjárat szerencsés kimenetelében.“ (October 7. 1848.)

Az annak idejében nagyon csodált visszavonulás a bányavárosokba (január és február hóban 1849) nem Görgei eszméje volt; ép oly kevésbé származott tőle a visszavonulási terv Zólyomtól a felső Tisza felé.

E visszavonulás tábornoki főnökének alapos előterjesztései következtében történt.

De daczára e visszavonulási terv szép vázlatá-

nak és helyes kidolgozásának, a hadtest még mindég azon aggasztó kelepceében volt, vagy gondolt lenni, melynek leverő érzetét Görgei, Pestróli elvonulásakor magával vitte s melyet seregével is kisebb nagyobb mértékben közlött. Mert a csüggedés ragadós.

Hátul az utánnomuló ellenség Götz és Jablowsky alatt azonnal elfoglal minden talpalatnyi odahagyott tért, — oldalt, jobbról és balról, a Kárpátok óriási sziklafalai, — elől Branyisko és Klukno természetes erődítvényei Schlick által megszállva. Görgei maga, a helyett hogy egy felmelegítő szót mondott volna a sereghez e jégvilágban, legalább erkölcsi bátorságát fentartandó, „siralomházi hangulatot“ enged magán uralkodni, és kétségbeesésében elhatározza, „négy rossz s a megtizedelésre érett zászlóalját“ feláldozni a Branyiskon mint egy már-már elmerülő hajóskapitány, ki legelőször legnehezebb és legrosszabb áruít dobja a tengerbe. De Guyon, egy nemzet fia, mely a tengereken uralkodik, négy legrosszabb zászlóaljával nem szenved hajótörést, hanem diadalmasan felmerül a Branyiskon. „Az istenek a legbátrabbal vannak“.

A hadtest meg van mentve, az ellenség elveszti működési alapját, haditanácsot tart Kassán és odább áll. Mi szabadon lélekezünk, a lakálytalan hegységet felcseréljük a gabna és szőlődús tiszai síksággal, kezünket nyújtjuk Klapka és Damjanics előnyomuló hadtestének, kezünket nyújtjuk a kormánynak. Csak Görgei vonja vissza az övét.

És mit tett ő február 5-én, a branyiskoi napon?

Ugyanezen napon, ugyanezen este, midőn Guyont a legvéresebb csaták egyikében az ellenség és a hideg ellen élet-halálra harcolva találjuk, Görgei, fő-

hadiszállásának tisztjei által „soirée dansante-ot“ tartat Lőcsén. Ezt „mint tapasztalt szert“ rendelvényezi „siralomházi hangulatok ellen!“ Személyesen ugyan nem vett részt benne „mint egyébkor,“ hanem számot vet a multtal, azon gondolat által kinoztatva, hogy vajjon nem lett-e volna jobb, már Vácznál „a páncélezott proklamatió helyett“ a fegyvert letenni.

A branyiskoi csata kimenetele felőli bizonytalanság kinjai közt a számvetés küszöbén áll, s egy monologban a következő gallimathiást beszéli el önmagának :

„Elkerülhetlenül közel, nagyszerű veszélyek „megismerése, ha az öntudat a szolgálatot meg nem „tagadja, ellenállhatlanul felkészítet a szellemi tevékenység azon magaslatára, honnét a még reménylő „tekintet a jövő fátyolán a szokottnál vakmerőbben „iparkodik áthatni, hogy azon túl kedvezőbb conjunctu- „rákat fedezzen fel; a már kétségbeeső azonban, el- „lenkező irányban az utak válópontját keresi, hol ta- „lán nem a helyeset választottuk stb.“

Az elkerülhetlen, közel, nagyszerű veszély nem a „szellemi tevékenység magaslatain,“ hanem Branyisko magaslatain volt, s a remélő pillantást nem mystikus conjuncturákra, hanem gyorsan és vakmerőn Kassára kellett volna vetni.

Ha Görgei a Branyiskonál megingatott és Kluknonál megijesztett ellenséget, táborkarának főnöke által kijelelt ezen két irányban, in flagranti egész erővel üldözőbe veteti, ugy ellenség és barát egyszerre, csak hogy különböző hangulatban ér Kassára, és Görgei megkiméli magát a nyolcz nappal későbbi ostromrendelkezésektől Kassa ellen, melyeknek kivitelét az ellenséges haditanács be nem várandónak ítélte.

Hogy pedig rögtöni, erélyes üldözésre elég erő volt, azt maga is hallgatva elismeri, mert csupán a „legroszabb“ Guyon hadosztály s részben Kluknónál a Kmety hadosztály volt tűzben, e szerint két jó, érintetlen hadosztály állt rendelkezésére. Guyon is számot vetett, hanem szuronytszegezve. És Görgei mégis gyalazza e derék hadfit a hol csak szerét teheti, és hadteste életének megmentéseért sértő élezeskedéssel és epés sarkasmussal rójja le háláját. Kárhoytatja és kigúnyolja, hogy Guyon egyizben egy ütközet előtt égett bort adatott a csapatoknak, és nem gondolja meg, hogy mennyivel megbocsáthatóbb egy vagy két korty égettbor hóban és hidegben a csata „előtt,“ mint egy „soirée dansante“ a csata „alatt.“

A tiszai síkon a magyar hadsereg támadólag lép fel. Vetter tábornok készíti a tervet. Mert Görgei maga mondja (I. 301 lap) :

„Vetter közölte velem, hogy előlegesen csak tömör előrenyomulásra akar szoritkozni a gyöngyösi postauton ; a Gyöngyösön túl terjedő mozdulatokat pedig az ellenségéihez alkalmazni, a támadó állást azonban mindenesetre, valamely elhatározó eseményig megtartani akarja.“

Görgei is készít egy tervet, tudniillik : Vetter tábornokot, eszméjének hátrahagyása mellett eltávolítani.

Midőn a magyar sereg Gyöngyösre megérkezett, a magyar ég is felderült. Ugy látszott, mintha Isten a tavasszal együtt egy hadsereget is küldött volna Magyarországnak. El lönek feledve mind a kinos benyomások a hosszú téli visszavonulásból, Parendorf-tól Pestig, Pesttől a bányavárosokig, a bányavárosoktól a Tiszáig. Ki a mintegy a felhőköl leesett

40,000 magyart, jól felruházva, jól felfegyverezve, fegyelmezve, tiszteletet parancsoló magatartással, a hazaszeretet és lelkesülés tetőpontján látta Gyöngyösön, az lelkében előrelátta a hamar bekövetkezett hét diadalt is.

Kossuth, a nemzet elnöke és kedvence, e hadsereg teremtője, átadta azt Görgei kezébe és parancsa alá helyezé Damjanicsot, a szolnoki hőst és Klapkát, a tarczali győzöt. Görgei átveszi a hadsereget a branyiskoi, szolnoki és tarczali diadalokkal, mint átvette Vetter tervét, — és elhatározza: hogy Kossuthot félretolja.

A következő mozdulatokhoz, melyek az isaszegi csatát eredményezték, nem Görgei, hanem Klapka készíté a tervet; Görgeinek némi aggályai vannak, azonban mégis „a Klapka-féle terv kivitelére szavaz, mivel Windischgrätz ellenében stratégiai vétek is megjárja.“

De hát miért nem terjesztett elő jobb tervet? Ha már Windischgrätzet Klapka stratégiai „vétkeivel“ is megverhetni hitte, mi lett volna még eredménye a saját stratégiai „erényeinek“? Hiszen kötelessége volt új tervet előadni, ha Klapkaé nem tetszett, s nem kellett szavaznia ott, hol mint fővezérnek joga volt parancsolni.

Különös! Megbírálgatja Klapka tervét a közönség előtt, azonban a front előtt hallgatva fogadta el.

A 7-ik hadtest egy része, Gyöngyöst elhagyva, Hatvannál az ellenségre bukkan és megtámadja.

Görgei így ír:

„Én a hatvani ütközet alatt szándékosan gyöngyösi főhadi szállásomon, tehát a csatatértől távol

maradtam, nehogy helyettesemet a 7-ik hadtestnél, első fellépésében mint önálló parancsnok, a cselekvés alatt megzavarjam.“

A restség ezen takarója alatt, mely egy fővezérhez nem méltó, s melyet már Branyiskonál is használt, Görgei távol marad a csatatérről, s még ezenfelül ilyforma következtetéseket von, hogy a csatatérről távolléte miatt jövő esetekre is előre kimentve legyen:

„A hatvani győzelem arra határozott engem, hogy jövőre minden hadtest-parancsnoknak szabad kezet engedjek feladatának megoldásában, s csak válságos pillanatok alkalmával vegyék ebben részt.“

A feladatokat pedig a hadtest-parancsnokok részére, vagyis a terveket, Görgei, stratégiai tanácsadótól veszi, majd itt, majd amott, — a cselekvés alatt a főhadiszálláson maradt, nehogy az önálló hadtest parancsnokokat megzavarja; mi történik tehát drága idejével?

Eltékozolja azt a haza, a kormány s a hadsereg ellen szőtt ármányokban, és vidor főhadiszállásán vak és siket marad a hallatlan vér és vagyoni áldozatok iránt, melyekkel őt a nemzet bizalomteljesen elhalmozza.

Ha a szeszély őt a csatatérre kergeti, ezt „válságos pillanatnak“ nevezi. Ily „válságos pillanat“ állt be az isaszegi csatában. (Ápril 6-án.) E napon Görgei nem is maradt főhadiszállásán Dányon, hanem néhány kísérelőjével elment Kókára, s ezt kísérelőin s a vendégszerető kókai lelkészen kívül senki se tudta, még a főhadiszállás sem. — Kókán „vagy a háboríttatlan előnyomulást vagy a netaláni összeütközés kezdetét szándékozott bevárni.“

Kókán nem voltak csapatok, hanem volt jó asztal. Görgei ismét számot vetett a multtal és a kókai lelkésztől csak délután 3 órakor vált el, midőn egy huszár, ki paripáit vezette, esetlegesen egyuttal jelentést tett neki az isaszegi csatáról.

A csatatérre érkezve, tagadhatlanul megilleti őt az érdem, hogy egy vagy két rendetlenségbe jött zászlóaljzat megállított, de hogy a diadalt előidézte, vagy hogy az Aulich- és Gáspár-féle hadtestek czélszerű elhelyezése és felhasználása által az ellenségnek biztos és elkerülhetlen vereséget készített volna, ezen érdem nem illeti meg őt.

Aulich tábornok, a legelső ágyulövéseket meghallván, ösztönszerűleg felkeresi a csatatért, Gáspár tábornok azonban, a dispositióval kezében, megelégedett Baghgal és Aszóddal, és kényelembe helyezte magát Aszódon, mint Görgei Kókán.

Egy egész hadtest, mely 16—18 jó zászlóaljból, 3 huszárezredből és 70 ágyából állt, a hadtestparancsnok büntetésre méltó közönyössége és tudatlansága miatt nem vett részt a csatában. Mily könnyen lehetett volna visszaverni a két kimerült ellenséges dandárt, mely a besenyői zárdánál a jobbra és balra könnyen befoglalható és megkerülhető defiléek öblét tartotta megszállva, s hogyan végződött volna az isaszegi nap, minő sorsot kellett volna ott az ellenségnek találni!

De Görgei erősen ragaszkodott maximájához: az önálló hadtestparancsnokokat feladatuk megoldásában meg nem zavarni, és nem zavarta meg Gáspárt Aszódon, valamint hogy ez se zavarta meg Görgeit Kókán.

Másnap elkészítettett a további működési terv

Gödöllőn. E terv, szerény nézetünk szerint, a stratégia remeke. Itéljenek azon szavazatképes olvasók, kik akkori állásunkat, valamint az ellenségét is ismerik. A tervet szóról szóra adjuk, nehogy Görgei könyvének legjobb részét elhallgassuk. (II. 15. lap.)

„A 7-ik hadtest a főt-dunakesziii vonalra nyomul és kettévágja az egyenes közlekedést Vác és a fővárosok közt, ugy a Dunán, mint annak balpartján.“

„A 2-ik hadtest (Aulich) egy kis önálló hadoszlop által erősítve, megszállja a kerepesi postautat, a kereszturi utat és a szolnoki vaspályavonalt.“

„A nevezett két hadtest illető állomásából demonstrál Pest ellen.“

„E közben a 3-ik (Damjanics) és az 1-ső (Klapka) hadtest Gödöllőről a legrövidebb vonalon előnyomul Vác felé, beveszi e várost, ha netalán az ellenség megszállva tartaná és megállapodás nélkül folytatja utját Rétság, Nagy-Oroszin, Ipolyság, és Léván át.“

„Mihelyt a legutóbb megnevezett két hadtest Vácot bevette, a 7-ik hadtest két szárnyadosztálya Dunakesziről utánuk nyomul, miközben a központ hadosztálya (Kmety) egyedül folytatja a Pest elleni demonstratiókat, ez által eltakarva a másik két hadosztály elvonulását.“

„Miután végre a 3-ik és 1-ső hadtest, valamint a 7-ik hadtest két harmadrésze Vác városát a kijelölt uton Léva felé elhagyta, a 2-ik hadtest (Aulich) azon kívül, melyre eddig utasítva volt, átveszi a Kmety hadosztály demonstratio-vonalát is, miközben ez utóbbi Vácra vonul és ott marad.“

„A Vácra vonulást tartó főhadoszlop további

működéseit a Garan folyóni átkelés és Komárom felszabadítása képezi.

De ezen egyszerű nagy terv megint nem Görgeitől, hanem a hadseregnek, szintén mint Görgei ideiglenes tábornoki főnöke Bayer ezredestől származik.

A hadsereg e terv szerint lát a dologhoz. Minden, de minden sikerül — Görgei nélkül. Megtörténik a váci ütközet (ápril 10-én) és a nagy-sarlói csata (ápril 19-én).

A váci ütközet alatt Görgei nem zavarta meg Damjanicsot, sem Klapkát, s csak a válságos pillanatban jelen meg : — a csata után ; felakasztat egy osztrák kémeket és eltemetteti Götz, ellenséges osztálytábornokot. Ezek Görgei egyedüli érdemei a váci ütközet körül.

És hol van Görgei az elhatározó nagy-sarlói csata alatt ?

A lévai régi vár romjai közt, — három órányira a csatától. Ő maga beszéli :

„Én szintén Léván maradtam, bár épen akkor, midőn az első ágyulövések hallatszottak, Zsemlekre akartam lovagolni, hogy ugyanott a hidverést, valamint a 7-ik hadtest két harmadrészének átkelését lehetőleg előmozdítsam.“

„Személyesen akartam ugyanis a csata vezetésében részt venni, de csak úgy, ha az határozottan kedvezőtlen fordulatot venne ; és hogy épen ezen esetben lehetőleg hamar kéznél legyek, nem hagyhatám el a főhadi szállást, mert a lévai régi vár magas romjairól az ütközet folyamát jobban lehetett közvetlenül szemlélni, mint bármely közelebb eső pontról, sat.“

„E napon sorainkban nem voltak szökevények, ellenkezőleg annál több volt az ellenségnél ezen portékából.“

„Azonban daczára előleges intézkedéseimnek, melyeket a csatatéren, valamint a zsemléri hidverésnél történő dolgok időnkinti állásáróli leggyorsabb értesíttetésem iránt tettem, mindezt csak april 19. és 20. közt késő éjjel tudtam meg Damjanics tábornok azon írásbeli jelentéséből, hogy az ellenséget megszalasztotta.“

Hogyan? Görgei három órányiról és madártávlatból akar egy csatát vezetni? A lévai vár magas romjairól csupán távoli sötét csoportokat és löporfüstöt lehetett látni. Emberi szem azonban, a lévai romokról nem különböztetheti meg a barátot az ellenségtől Nagy-Sarlónál.

És Görgei mégis el akarja hitetni, hogy e pont kedvezőbb a csata vizsgálására, mint minden közelebb fekvő? Mi nem hiszszük, s ő maga sem hiszi. Sőt ellenkezőleg, e pont oly kedvezőtlen, hogy csak „késő éjjel“ érkezett oda a győzelmi jelentés a vizsgáló Görgeihez.

Görgeinek e makacs ragaszkodása a lévai régi romokhoz még nincs kellőleg felvilágosítva.

Miért — kérjük — miért ily sok ragaszkodás egy régi rom s oly kevés a haza kormánya iránt?

A nagy-sarlói csatát Komárom felszabadítása követi.

„Komárom teljes felszabadításával“ — írja Görgei — „kielégítőleg sikerült a tábornoki főnök által Gödöllőn, az isaszegi csata után készített működési terv kivitele.“

Mi történik Komárom felszabadítása után?

Görgei egy kiáltványt intéz a hadsereghez, melyben a többi közt ez áll: „A mieink közül sokan azt hiszik, hogy az ohajtott jövő már el van érve. Ne ámítsatok magatokat! E harczt — nem egyedül Magyarország Ausztria ellen, Európa fogja azt kivívni, a népek legszentebb természetes jogaiért, a bitorló zsarnokság ellen.“

„És a népek mindenütt győzedelmeskedni fognak.“

„És minthogy bennem uralkodik azon élő hit, hogy közületek senki se tenne egy nyomorult életet a dicső halál elébe, hogy mindnyájan érzitek velem, mikép lehetlen egy nemzetet leigázni, melynek fiai hasonlók a szolnoki, hatvani, tápio-bicskei, isaszégi, váczi, nagy-sarlói és komáromi hősökhez, így tehát, még a csata legiszonyúbb dörgésében is, ezentúl csak egy szóm van hozzátok:

„Előre, bajtársak, előre!“

„Gondoljatok erre, midőn a harcra készültök!“

Görgei megtartotta szavát.

Egy lángra gyújtó kiáltvány álarca alatt, e kiáltással: „Előre, bajtársak, előre!“ elvezeti a hadsereget h á t r a, Buda ellen.

E sajtóhiba ölte meg Magyarországot.

A budai ut méreg volt. A gyöngyösi szép hadsereg s az egyenesszívű nemzet öntudatlanul bevette azt a fővezér kezéből. A méreg egy szabadságot lehelő kiáltványba volt burkolva.

Strategiailag ő, és csupán egyedül ő ölte meg Magyarországot a budai ut által.

Mert beszéljünk népszertien katonailag:

Mi a háboru célja?

Az ellenség megsemmisítése.

Mikor és hogyan semmisítették meg az ellenség?
Egy főcsata után, melyben legyőzetik és üldöz-
tetés által annyira szétszóratik, hogy nem képes többé
magát összeszedni.

Görgei ismeri ezen elveket, mert mentetegetni
iparkodik magát, hogy nem követte Komárom felsza-
badítása után.

A 2-ik kötet 8-ik fejezetében hosszú sorát hozza
fel az okoknak, melyek miatt nem Bécsset fenyegette,
hanem Budára ment. Okainak sora hasonlít azon 30
mértföldnyi hosszú vonalhoz Hochstrasstól a Vág fo-
lyóig, mely egyik szárnyán se volt fedezve, s melyen az
osztrák sereg szedte magát össze nagy bajjal, és hon-
nét a jövő eseményeket várva, nyugodtan nézte Buda
ostromát. Görgei a felhozott okokkal mindent és sem-
mit se bizonyít. A ki mindent megszáll, semmit se
száll meg; ezt tanítja a hadi tudomány.

Hogyan indokolja egyébiránt Görgei budai utját.

I. April 14-kével.

„Az egész 7-ik hadtestben“ — így ír — „valamint
Damjanics és Klapka hadtestében is oly hangulat lát-
szott uralkodni, mely mi sem volt kevésbé mint ked-
vező az új törvény“ (t. i. a függetlenségi nyilatko-
zat) „íránt, e szerint tehát komolyan félnem kellett,
hogy a hadsereg közel van feloszlásához.“

Valótlan. Nem az egész 7-dik hadtestben, mert
az én hadosztályom, mely ezen hadtestnek harmadré-
szét képezte, határozott híve volt a kormánynak, s a
kormányzó Kossuthnak, sőt kész volt magát Görgeit
a kormány parancsára felakasztatni vagy agyonlő-
vetni.

Damjanicsnál nem, mert ez — mint később a
II-ik kötet 384. lapján olvassuk — „a komáromi vi-

ták óta Görgei határozott ellenei közé tartozott.“ A komáromi vitákat azonban a Görgei s a kormány közti egyenetlenség idézte elő. Damjanics tehát, mint ismeretes határozott jellem, a kormány részén állt, melyet bizonyára meg is védett volna Görgei minden merényétől.

Klapka nem, mert „Der Nationalkrieg in Ungarn und Siebenbürgen“ czimű munkájában april 14-éről kifejezett nézete Görgeinek ezen állítását tökéletesen megezáfolja.

Marad tehát a 7-ik hadtest két politikátlan hadosztálya s a főhadiszállás. E két hadosztály iskolázott csapatokból állt, melyek nem igen törődtek Görgei ármányaival s a vezényszónak engedelmeskedtek.

A kendőzetlen kárhozzátása e határozatnak tehát csak azon tisztekre szoritkozik, kik Görgei legközelebbi környezetében, april 17-én véletlenül a lévai főhadiszálláson voltak.

Valjon e történetesen Léván volt tiszték a hadsereg organumát képezték?

Nem, — ők azon asztal organumai voltak, melynél nekik a fővezér, demoralizáló rendszerénél fogva, ülési és szavazati jogot adott. A vitéz tiszték nem a főhadiszálláson voltak, hanem állomásaikon, a csapatoknál, s a nagy-sarlói csatához készültek.

Ezen 8-ik fejezetben egyébiránt egy sajátságos okoskodást találunk, melynek rövid tartalma a következő :

Görgei a függetlenségi nyilatkozat által a hadsereget a feloszláshoz közel látja.

Hogy ezt megakadályozza, Európa függetlenségét proklamálja „a népek legszentebb természetes jogaiért, a bitorló zsarnokság ellen.“

És azt mondja, hogy e „merész kísérlet“: t. i. Európa függetlenségi nyilatkozatát, — hála azon népszerűségnek, melyet ő, nevezetesen a fővezérségnél élvezett, — a legjobb siker követte.

Ha a fogad fáj, vágd le a fejedet.

Görgei nem üldözi az ellenséget, hanem Budára megy, mert:

II. „A csapatok roszak voltak s csak egy kis részök volt jó.“

De hét, egymásután megnyert csata által be van bizonyítva, hogy az ellenség csapatai még rosszabbak voltak.

Akár azt mondjuk: az ellenséges csapatok jók, de a magyarok még jobbak voltak; akár pedig, hogy a magyar csapatok roszak, de az ellenségei még rosszabbak voltak: az egyre megy ki s nem ok arra, hogy a megvert ellenség ne üldöztessék.

Buda ostroma egyébiránt döntő bizonyítványa annak, hogy milyrosszak voltak a csapatok. Mindenki lépést tartott ott a 3-ik és 9-ik zászlóaljjal, — azon kis jó részzel t. i., melyet Görgei kíván értetni.

III. „A reményteljes fiatal hadsereg legnagyobb részét“ — állítja továbbá Görgei — „még mindig nem lehetett hosszabb időre, mint egy napra közvetlenül előre ellátni eleséggel.“

Egy napi eleség? Elég. Hetven század huszár, kikkel Görgei rendelkezhetett, felesleges számban tállátató ágyukkal és komáromi löszerekkel egy nap alatt véghez vitte volna a tökéletes szétverést. Hiszen az ellenség rendetlenül futott s a zavarban nem volt már ideje a hátrálási vonalt meghatározni, mint erről Görgeitől már Nagy-Sarlónál igen bölcs oktatásokat kap.

IV. „A legtöbb hadtestek tábora“ — írja Görgei — „ezenfelül betű szerinti értelemben hemzsegett a tiszti, altiszti és markotányos fogatoktól.“

„Ezen szekérvár, mely a hadseregtől elválhatlan volt, s már annak akadálytalan előnyomulását is rendkívül gátolta, a véletlen által igényelt minden oldalmozdulatot nehezen megfejthető problémává emelt, s a hadvezér minden gondolatát a hátrálás megtalálni szükségességére, hajmeresztővé tette.“

Szomoru hadvezér, kinek hajai meredeznek a tiszti-, altiszti- és markotányos fogatok előtt! Ez még egy jó Grand-Profoszt se hoz zavarba. Két sor: „ily kocsik tulajdonosai a győzelemre akadályozólag hatnak, következőleg hazaárulók, s oly eljárás követhető velök, minő Zichy gróffal követtetett.“ Aláírás: „Görgei.“ És a szekérvár szét van rombolva, s a problema meg van fejtve.

V. „Az orosz intervenció.“ Különös ok! Mivel a hadifoglyok az oroszok bevonulásáról beszélnek, s ő elhiszi, tehát nem üldözi az ellenséget. — Vajjon nem volt-e annál fontosabb, az ellenség legyőzését még az oroszokkali egyesítése előtt befejezni?

VI. „Lőszer hiánya.“ Ürtügy. Hiszen Görgei, Buda ostrománál maga bevallja: „hogy az élénk vetágyu tüzeléshez, a szükséges lőszer, kivételképen, esetlegesen a komáromi vár készleteiből merítettettek.“

De mi szükség is volt már sok lőszerre? Egy hétszer megvert ellenség megsemmisítéséhez nem kell nagyon sok lőszer, hanem inkább jó huszár-szablyák. Mennyi lőszer van hetven huszárszázadban s jó kardjaikban!

VII. „Vélemény-különbség a stratégiai tanácsadók közt, t. i. Klapka tábornok, ki (állítólag) Budára, és a tábornoki főnök közt, ki a támadó működések folytatására szavazott.“

A győztesnek legjobb stratégiai tanácsadója és utmutatója a futó ellenség. Görgeinek a 70 század huszárral s a haubitzokkal kellett volna haditanácsot tartania. De ha már teljességgel tanácsra volt szüksége, miért nem tartotta magát kizárólagosan tábornoki főnökéhez, kinek egész stratégiai bizalmát birtania kellett, a gödöllői helyes terv miatt?

Követtetett-e el valaha nagyobb visszaélés a stratégiával s egy fővezér állásával? A kormány a hadsereget, s a hadsereggel a haza jó vagy bal sorsát Görgei kezébe teszi le. Ő elég szerencsés oly tábornoki főnököt találni, ki minden stratégiai hiányjain segít. Míg a dolgok rosszul folynak, betűszerint követi e tanácsadót, de mikor a hadisten nyájasan pillant rá, nem hallgat a jó tanácsra, s hadvezéri élceivel, szeszélyeivel és makaesságával ekkép lassankint előkészíti a haza elestét.

Nem lehet-e itt elmondani azt, mit ő oly szívesen vet másoknak szemére: „A szerencsétlenségben gyáva, a szerencsében fenhéjazó?“

A budai ut utolsó okaúl, a következőt hozza fel Görgei:

VIII. „Esélyek a kiegyezkedésre.“

„Midőn tehát“ — így ír — „Klapka indítványára szavaztam, mely abban állt, hogy Buda bevétele előzze meg az ellenséges deréksereg elleni támadó működésünk teljes erővel folytatását, ezt azon meggyőződésből tetém, hogy a kísérlet, egyezkedést létrehozni az osztrák kormány s a magyar országgyűlés közt,

az 1848-ki alkotmány alapján, sokkal több esélylyel birand, ha a budai vár előbb a mi hatalmunkba kerül — mintsem ha, daczára diadalmainknak, és szinleg Bécsset fenyegető támadó működéseinknek az ellenség kezei közt marad.“

Itt van tehát a dolog veleje.

Nem april 14-ke,

nem a rosz csapatok,

nem az élelmiszerek hiánya,

nem tiszt, altiszt és markotányos fogatok,

nem az orosz interventió,

nem a strategiai tanácsadók véleménykülönbségei határozták el a Buda elleni hadjáratot, hanem a kiegyezkedés esélyeinek keresése, még pedig az esélyek keresése a diadal tetőpontján, hol az ember, egyébkor az ellenséget saját akaratának elfogadására kényszeritheti.

Ezen esélyek akkoriban a Csallóközben voltak, hol a megvert és szétugratott ellenséges hadsereg nagy bajjal iparkodott magát összeszedni. De Görgei nem ott kereste, hanem Budán, majus 4-től 21-kéig, éjjel, nappal. Ott pedig nem voltak és később már Csallóközben sem voltak. Mert a majus 4-től 21-kéig terjedő drága időben eljöttek az oroszok, s az esélyek átmentek az ellenséghez, Ausztriába. És látható és láthatatlan esélyek érkeztek Ausztria számára.

A látható esélyeket Paskievics gróf, varsói herczeg és tábornagy vezette, s ezek a következők voltak : 168 zászlóalj, 138 lovasszásad, 52 század kozák, 48 ütég, 528 ágyu, 68 tábornok, 353 törzstiszt, 3,177 tiszt, 14,990 altiszt, 5,914 zenész, 132,626 közlegény, 5,891 non combattant, 26,195 front ló, 11,304 tüzérségi ló, 13,709 vontató ló ; és Lüders, vezénylő

gyalogsági tábornok és tábornok-segéd, ezen esélyek pedig a következők voltak: 28 zászlóalj, 16 lovasszázad, 18 század kozák, 7 tteg, 56 ágyu, 11 tábornok, 547 tisztt, 2,512 altisztt, 992 zenész, 23,565 közlegény, 962 non-combattant, 4,649 front ló, 2,053 tüzérségi ló, 1,821 vontató ló.

A láthatatlan esélyek pedig a sz.-pétervári kabinetben maradtak.

És most nem Magyarország, hanem Görgei fekszik az orosz czár ő felségének lábainál, és pedig „a famagasságu Görgei, ki egyszerre oly piczi és parányi, hogy alig nagyobb mint kápolnai gránátosainak medvebórsüvege.“

E kétségbeesett helyzetben így szól:

„Fájdalmasan éreztem a használatlanul elmúlt hónapok veszteségét. Most már csak hetek szerint számláltam Magyarország létezését. Ezek legalább ne muljanak el használatlanul. Nehány hét is elég volt egy utolsó, kétségbeesett eltökélés valóstására.“

Ezen idő nem is mult el használatlanul. Nehány hét is elég volt a hadsereg megkezdett demoralizálását Világosnál befejezni. Mert a ravasz Görgei egy lopva odavetett pillantással biztosan előre látta az „orosz lovagiasság“tól nyert pisztoly-ajándékban személyes amnestiájának előzményeit.

„Magyarország lakosságának nagy részével“ (mond igen helyesen a „Der Feldzug in Ungarn und Siebenbürgen im Sommer des Jahres 1849“ czimű hivatalos munka, 416 lap) „az ember akarata ellen is azon meggyőződésre jut, hogy Görgei — akár rövidlátásánál fogva a politikai ügyekben, akár makacssága és büszkeségénél fogva, — szándékosan fel tudta tartani a csalódást csapatai közt, hogy az orosz

sereg előtti fegyverletételöket előidézze s így legalább saját személyét megmentse az érdemlett halálbüntetéstől. Mert természetes és elleneinek nagylelkűségén alapuló volt, hogy azon embernek vétkei iránt elnézést gyakoroltak, ki példát adott a meghódolásra. De Görgei, valamint mindazok, kik őt követték, az elvakult makaesság ezen tette által nemzetének ezreit döntötte mély nyomorba és szerencsétlenségbe, és átkukat vonta saját fejére.“

Görgei Arthur, mint fővezér, sokat keres és sokat akar. Majd esélyeket keres a kiegyezkedésre, majd saját hadseregének soraiban az egyenetlenség szellemét akarja kijátszani, majd az elbizakodás szellemét akarja saját hazájának kormányánál megsemmisíteni, majd hajózható vizet keres a haza megmentésére az olműzi Scylla s a debreczeni Charybdis közt, majd az 1848-ki szentesített alkotmány alapján compromisst akar a Lajthán inneni és túli ideiglenes kormányoknak, még az orosz interventio tényleges megkezdése előtt feltukmálni; csak egyet nem keres és nem akar keresni, a mit pedig a fővezérnek keresnie kellene : az ellenséget és a diadalt.

Vajjon működési tervek-e ezek? Vajjon nagy tábornok-e Görgei, mint egy angol lap, „the Examiner“ 1853-ik évi majus 15-ki száma állítja : „As a general was Görgei undoubtedly great?“ *) Nem, Görgei nem nagy tábornok, még csak nem is kicsiny. Ő nagy vegyész, ki Magyarországot stratégiai uton, vegytanilag feloldozta. Ő őrmester, bátor őrmester, egyéb semmi. Egyik vagy másik rendtelenségbe jött zászlóaljzat rendbe tudja szedni, vagy valamelyik futó

*) „Görgei, mint tábornok, kétségtelenül nagy volt.“

nyargoncza orra elé oda tudja tartani a kardot. Ezek oly elbeszélések, melyek egy őrmester szájába illenek. Az ellenség is így ítélte meg őt. Kegyelmet kapott, mint az egykori magyar hadsereg valamennyi őrmestere.

És miért indult el Buda ostromához rossz csapatokkal és ostromszerek nélkül?

„Annak oka — így ír — hogy a spitzbergel-ütegépítéshez az első réslövésig egy hét mult el, egyenesen és egyedül az akkori komáromi várparancsnok Guyon tábornok szükkebltsége volt oka, ki az ostromszerek kiszolgáltatását megtagadta.“

E vádnak nem adunk hitelt. De feltéve, hogy Guyon a szükséges ostromszerek kiszolgáltatását csakugyan megtagadta Görgeinek — ki különben az eféle sommás eljárást szerette — erőszakkal kellett volna azokat elvennie. Hiszen 1849-diki marcius elején, Tisza-Füreden eléggé bebizonyította képességét az ily erőszakoskodásokhoz, midőn mint alparancsnok a főparancsnokot letette. Itt mint ott a körülmények segítségére siettek.

Pered erőszakolásáért (Forcirung) Asbóth ezredest kárhoztatván, így ír :

„Az erőszakolás tudomás szerint a legnagyobb ár, melyet az ember a háboru szinpadán egy helyért fizet. Önálló parancsnok, ki süükségtelenül erőszakol, tékozló. Tékozlók pedig gondnokság alá valók.“

Szép és igaz törvény, de ezen esetben egyuttal ítélet is a törvényhozó ellen.

Mert mi volt Pered erőszakolása, Buda erőszakolása mellett? Mi volt Pered erőszakolása Csallóköz egész utólagos erőszakolása mellett?

Annyi, mint könnyű ájulás a halálhoz képest. Pered erőszakolásából hamar felépült a visszavert kis rész. Budánál a hadsereg saját vitézsége alá tette magát.

Ellenséges írók hajlandók a budai ut által elkövetett vétket Kossuthnak tulajdonítani, ki uralomvágyában a budai királyi várt szerette volna mielőbb hatalmában látni. Ha azonban az ember nyugodtan visszaképzeli magát az események színhelyére, és szemmel vizsgálja a Görgei által felhozott okokat, és fürkésző pillantást vet e szeszélyes ember sötét lelkébe: akkor csupán a Kossuth elleni kiirthatlan gyűlölet maradhat meg e gyanuban. Ha Görgeinek becstelen szándékai lettek volna hazája iránt, úgy mint fővezérnek, semmi sem állt útjába, a diadalok láncolatát Komáromnál az ellenség tökéletes megsemmisítésével befejezni; semmi, mondjuk — mert ha akarta, még a kormány irányábani engedetlenségét is megbocsáthatóvá tudta volna tenni stratégiai kényszerítés által. Ha valaha, mióta a világ áll, érvényesek voltak stratégiai tekintetek, úgy bizonyosan érvényesek voltak Komárom felszabadítása után, és toll nem képes levenni Görgei vállairól a bünt, hogy ott az ellenséget nem üldözte.

Azon férfi, kiről biztosan állithatjuk, hogy a kedvező pillanatot Komáromnál felhasználta és Magyarország ügyét diadalmasan fejezte volna be — Bem József tábornok, Erdély Blüchere volt.

„Bem megjelenése“ — írja Görgei — „reám nézve kellemetlen volt. Nem tudtam, honnét jön és mit akar. Hirtelen felmerülése Bécsben, mely még most sincs megfejtve előttem, ottani működése, melyet csak hirből ismertem, és most a szintoly megfejt-

hetlen önfeláldozás hazám védelméért, melyet ajkán hordott, azt gyanították velem, hogy ő is olyan divatos-forradalmi-harczias styllü kalandor lovag.“

E tekintetben Görgeit az ellenség ítéletére utaljuk, ki Bem tábornokkal Erdélyben ismerkedett meg és ki a már feljebb is említett „Der Feldzug in Ungarn und Siebenbürgen im Sommer 1849“ czimü hivatalos munka 531-ik lapján ezeket írja :

„E vezér (Bem) hadjáratainak valóban igazságot kell szolgáltatnunk. Roszul fegyelmezett csekély erővel, mely oly sok vereség és veszteség után még fenmaradt, körülvéve túlnyomó haderőktől, és napról napra szűkebb térre szorítva, e harczedzett vezér mindig a legjobbkor és a határozó ponton jelen meg, hogy jelenléte és példája által felbátorítsa a csapatokat, és a mindenesetre egyenetlen harczt, makaessága és ügyessége által oly hosszúra nyújtsa, a mint csak e jó utak által átmetszett hegyes vidéken lehetséges. Benső helyzetének előnyeit kitünően tudja felhasználni, és csapatainak különös mozgékonytsága által gyámolítva minden fenyegetett ponton, ha nem is túlnyomó, de elegendő erőt gyűjt össze arra nézve, hogy a hegyes vidékek által nyújtott előnyök mellett a harczt folytathassa, s a támadót majd itt majd ott fenarthassa. Ezen ügyes és gyors mozdulatok által mintegy sokszorozza haderejét, sőt többször határozó ütközeteket is kockáztat. Valahányszor a szerencse és a haderők aránya reá nézve kedvezőtlen, mindannyiszor a legjobbkor el tudja magát vonni a tökéletes megsemmisítés elől, sőt visszavonulását az egyik vagy másik szárnyra eszközli, hogy a győztest rövid idő mulva újra fenyegethesse. Váratlanul és merészen jelen meg mindig újra ott, hol megsemmisítettnek hi-

szik, és nem ritkán meglepőleg megelőzi az ellene szándékolt támadást, stb.“

Hagyja tehát Görgei békén nyugodni Aleppóban a hősi hamvakat!

Mit keresett Bem Bécsben és Magyarországon?

Esélyeket — nem személyes amnestiára, hanem Lengyelország helyreállítására. Kereste az esélyeket, nem mint egy kalandor lovag, ki siralomházi hangulatban vet számot a multtal és kétségbeesésében az orosz amnestia keresztéhez csúszik, hanem mint egy hős a régi időkbeli, ki törhetlen vitézséggel halad a veszélyek pályáján, uralkodva sorsa felett, akár a diadal napja, akár a szerencsétlenség balszillagzata világol felette.

De daczára lángoló hazaszeretetének, daczára a rendkívüli iránti vonzalmának, fényes és szerencsétlen diadalutja után, Ázsiában, török sirba kellett szállnia. Dicsőség, szerencsétlenség és husz seb, ezen egyedüli barátjai kísérek őt utolsó nyughelyére. Az ágyuk hallgattak, mert nagy mestertük megszűnt élni.

E hús lengyel-magyar sebre pillantson Görgei, és emlékezzék hadvezéri durvasága miatt a komáromi csatában kapott egyetlen fejbégására, és ne beszéljen Bem tábornokról és fékezze megjegyzéseit.

Mert ha Götz ellenséges tábornok koporsója méltó volt Váczon Görgei vállán hordoztatni, és magyar ágyuk dörgésével kísértetni — ha Görgei a hős Schlick hivatlan magasztalójává tolja fel magát, és az ellenséges tábornokok tetteit hizelgő csuszás-mászással bámulja, — akkor a vitézek legvitézebbje, Bem József tábornok sirjának joga van ahhoz, hogy Görgei tollának éretlen megjegyzései által be ne moeskoltassék.

Bem József élete és működése nem jelent meg két kötetben. Megtört testi erejének, mely óriási feladatának fáradalmi miatt idő előtt aggá lett, nem volt ideje az amnestia magasztalását megírni, ő Erdély hegyeire és völgyeire bizta, hogy beszéljenek vitézségének csodáiról.

Még a törökök is megvédelmezték e nevet és szerencsétlenséget életében Ausztria és Oroszország ellen, és halála után emléket emeltek neki török sirirattal; mert tudták, hogy a német siriratot számára — egykori fegyvertársa — Görgei Arthur fogja megírni.

Azon frivol élczek se képesek Görgei ártatlanságát bebizonyítani, melyeket Mészáros altábornagy neve körül szór.

Mészáros altábornagy a magyar becsületesség, magyar vitézség, magyar hűség, magyar hazaszeretet jelképe. Őt a magyar király rendelte el Olaszországból. Görgei „Batthyányi Lajos gróf hivatalos jalkiáltására“ hagyta oda a vegytant, mint az első kötet első fejezetének első sorában alattomosan czéloz a haza szorult állapotára.

Mészáros helyet engedett fiatalabb tehetségeknek, mihelyt ilyenek mutatkoztak. — Görgei egy előkelő kivégzéssel csempészte el a fővezéri pálcát, s mihelyt ura volt a kétélű fegyvernek, minden jó elemet eltávolított magától.

Mészárosnak voltak esélyei kegyelmet nyerni, de ő nem akarta becsületben megöszült hajait, életének alkonyán meghazudtolni.

Lehet hogy Mészáros Tisza-Füreden kiűritett egy palaczk bort Görgeivel, — ez háboruban, becsületes emberek közt nem véték; de véték a becsületesség-

séggel játékot tüzni, oly emberekkel szemben, kiknek sarusziját megoldani nem méltó.

Görgei nincs zavarban, ha oly emberek jellemzéséhez kell adatokat szolgáltatnia, kiket nem ismer; e miért nem olvasunk semmit tábornoki főnökének jellemzéséről, néhány jó tervén kívül.

Bay er ezredes az egész világ előtt nyiltan bevallá köztársasági elveit, és Görgei mégis eltúrte őt maga mellett, sőt megengedte neki, hogy a tüztől mértföldnyi távolságra úgy elhelyezkedjék a biztos főhadiszálláson, mint valamely elpuhult helyőrségben.

Ez azért van, mert Görgei ezen ember terveiből élt, és nem kérdezte, mint Bennél: „honnét jött és mit akart?”

A gyűlölet Kossuth, egykori kormányzója ellen, azon központ, mely körül Görgei egész dialectikája forog.

A kormányzó helye nem volt a tűzben, hova őt Görgei mindig kívánja, sem a komáromi várban, mig ott más parancsnok volt, hanem a nép közepette. Innet küldött ő sereget sereg után a fővezérnek, és fel emelte őt a magasságba ékesszólásának egész hatalmával, egy nagy kor napjaiban Görgei megrontotta a hadseregeket, s most egykori kormányzóját a sárba iparkodik tiporni.

És különös! Görgei — a magyar kormány halálos ellensége, — ezen irányban váratlan segílyre talál, két egykori magyar miniszternél. Legyen szabad — a bírálattól eltérve — e tárgyban néhány szót mondanunk.

Görgei gyűlölete könnyen megfejthető.

Ő egész életét 1848-ig Magyarországon kívül töltötte, az ország törvényeit s a szokást „a szeren-

csétlenséget a szerencsénél többre becsülni — épen nem, s a magyar nyelvet csak alig ismeri.

De az egykori két magyar miniszter mindezt ismeri.

Miért akarják tehát angol hirlapi cikkekben, — s még ehez ellenséges indulatu hirlapokban — a remény utolsó szikráját is kioltani, mely a magyar nemzetre a távolból világol?

Azt hiszi az egykori két magyar miniszter, hogy a magyar nép érti e cikkeket? Ellenségeink igenis értik, és a legjobb nyilvános kémeket találják azokban, kik díjtalanul játszanak kezére.

Miért maradtak az egykori miniszterek némán Magyarországon, hol a szó- és irásszabadság az utolsó lövésig ép ugy rendelkezésükre állt, mint most Angolországban?

Miért takarják be a jót a rosszal?

Talán a magyarok iránti rokonszenvet Amerikában nagyon zajosnak tartják?

Talán a veszély fáklyáját akarják a szerencsétlen száműzöttek közé vetni? Talán a népszerű magyar államférfi Kossuth helyére Szemerét akarják állítani?

Szomorú kérdések e változó időkben. Politikai téren nem kell reá válasz, mert hirlapi élczek még soha se mentették meg a hazát.

De tekintsetek a jövőbe és a magyar történelem éles pallosára, mely könyörtelenül fog lesujtatni fejetekre, ha azon engedelmes tollak, melyek most Magyarországon a viszályt szórják, örökre megbénulnak, s a kárhóztató ítélet kimondatik felettetek, a következő részrehajlatlan nemzedékek által.

Görgei könyvében több hadtani szemfényvesz-

tést talál a barát és ellenség, mint a mennyi eszméje volt szerzőnek a cselekvés korában. De mi a könyvben nem az író szavait, hanem a hadvezér tetteit keressük.

És találjuk :

Branyiskónál : a tervet a tábornoki főnöktől, a kivitelnél : Guyont ;

Hatvannál : a tervet a tábornoki főnöktől, a kivitelnél : Gáspárt ;

Isaszegnél : a tervet Klapkától, a kivitelnél : Damjanicsot, Klapkát és Aulichot ;

Vácznál : a tervet Damjanicstól és Klapkától, a kivitelnél : ugyanazokat ;

a Pest előtti demonstrációknál : a tervet a tábornoki főnöktől, a kivitelnél : Aulichot ;

Nagy-Sarlónál a tervet Damjanicstól és Klapkától, a kivitelnél : ugyanazokat ;

Komárom felszabadításánál : a tervet a tábornoki főnöktől, a kivitelnél : a balszárnyon Klapkát, a centrumban Damjanicsot és végre a jobb szárnyon Görgeit.

Komárom felszabadítása után Görgei önállólag működik, és elvezeti a sereget Budavár fényes sirjába.

Katonai érdemei e szerint igen korlátolt mérvre szorítkoznak.

A magyar hadsereg a harez zajában, minderről nem hallott és mindebből nem látott semmit. Csupán azt látta, hogy egyik manöevre a másik után sikerül, bámulta a helyes intézkedéseket, melyeket a fővezér geniúsának tulajdonított, és saját vitézségének sikerétől elvakítva, testtel, lélekkel odaadta magát ezen ál-geniúsnak.

De a néhai magyar hadsereg visszaköveteli egykori fővezérétől fegyvereinek becsületét, hogy átadja azt a történelemnek. A halottaknak van ehhez joguk.

Befejezzük megjegyzéseinket. Mert miután Görgei az oroszok betörésével Magyarország létezését már csak hetek szerint számítja, lelkében már ekkor lerakja a fegyvert, s itt minden további bírálat megszűnik.

Manoeuvrejeinek sulypontja innét kezdve más térre van áttéve, a működési alap megmarad : a hadsereg demoralizálása, Kossuth és a kormány megbuktatása, de a működési cél új : személyes amnestia.

Minő stratégiai ismeretekkel és minő ügyes kanyarulatokkal éri el végre e működési célt, — ennek megbámulását azon írókra bizzuk, kik Magyarországot eleste iránt nálunk közönyösebbek lévén, több nyugalommal végezhetik e hálátlan munkát.

Az oroszokkal alkudozva, megemlíti még Görgei : — „hogy a francia nyelvvel csak nagy nehezen tudott bántani.“

De e kifejezést : „la peur pour la peau“ *) mégis érti. Mert hogy Kossuthot kigúnyolhassa, még a francia nyelvvel is könnyebben elbánik, mint az oroszokkal.

Azonban ha valaki nyomorult életét Klagenfurtban tengeti, védelem és nyugdíj mellett, vajjon jobb-e ez, mint a „peur pour la peau?“

Görgei tehát, némi fáradsággal, Jomini „Précis de l'art de la guerre“ czímű munkájának következő végső sorait is megértheti :

*) A bőrt félteni.

„C'est que la première de toutes les conditions pour bien faire la guerre, est d'avoir la ferme volonté de se battre. Quand un général sera animé d'un esprit vraiment belliqueux, et qu'il saura le communiquer à ses soldats, il pourra faire des fautes, mais il remportera néanmoins des victoires et il cueillera de justes lauriers.“ *)

E régi igazság felér Görgei minden katonai zűrzavarával.

Mint Napoleon Julius Caesart, úgy Görgeinek is e régi igazságot mindenütt magával hordozni, magát ahoz és tábornoki főnökének intézkedéseivel tartani s a politikához éppen nem kellett volna nyulni.

Eképen egy Zrinyi Miklós valódi, szeszélyektől független halálmegvetésével, élve vagy halva, az utóvilágra tisztán átmehetett és dicsőségének hirdetőjeül egy Polybiust találhatott volna; — míg most a becsületén rágódó rozsdát tintával és saját kezeivel iparkodik leköszörültni két hosszú és széles kötetben, melyekről a végítéletet a részrehajlatlan olvasóra bizzuk.

D. BARTLAGI GEZA.

*) „Mert a jó hadviselés minden feltétele közül a legelső, a szilárd akarat harcolni. Ha egy hadvezért valóban harcias szellem lelkesít, s ezt közölni tudja katonáival, akkor követhet el ugyan hibákat, de mindemellett győzni fog és méltó babérokot aratand.“

